

HƏYAT LÖVHƏLƏRİ NƏSRİN GÜZGÜSÜNDƏ

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Bu vaxt Bakıda, özünün kasıb hücrəsində bir rəssam "Naməlum gözəl" in xifəti ilə ömrünü başa vurmaqda idi. Rəssam elə bilirdi ki, bir daha naməlum gözəli görmək ona qismət olmayacaq. Bu xifət idi onu xəstəlik yatağına salan.

Məktub rəssama çatacaq, çatmayacaq... yazıçı bu bərədə məlumat vermir. Amma hər halda oxucu varlığına bir ümid işığı sızdırır.

Yazıçı bu hekayənin əvvəlinə Jeffery Deaverdən belə bir epiqraf götürür: "Bizim qəlbimiz ümid və ümitsizlik hər ikisinin var olduğu yerdə və onlardan biri gəldiyi zaman, yalnız ən şirin xatirələri saxlayaraq, o birini, demək olar ki, tamamilə sıxışdırıb çıxarır". Zənnimcə bu tezis-epiqraf insan ümidini qorumağın zəruriyyətini bir daha oxucuya xatırlatmaq, həm də hekayənin məzini ifadə edir. Görünür, insan həyatı həm də ümid və ümitsizlik arasındakı savaştan ibarətdir. Kolleksiyaçı xanım ona görə rəsm əsərlərini toplamaq xəstəliyinə yoluxmuşdu ki, o nə vaxtsa öz rəssamını bir də görmək ümidini itirməsin. Bəlkə topladığı rəsm əsərləri onu həmin rəssamın izinə sala biləcək. Rəssam isə "Naməlum gözəl" i ona görə ümidlə yaratmışdı ki, nə vaxtsa, o gözəli tapıb əsərini ona təqdim etsin.

Bütün bunlar əsərdə yoxdur. Anaq oxucu təsəvvüründə yaranır. Özü də zərurət olacaq. Nədənsə mənə elə gəldi ki, dünyamızın indiki durumu - Azərbaycan xalqına və Azərbaycan torpaqlarına düşmən münasibəti baxımından özünü diktdə edən bir-iki məqamı da yazmalıyam. Fransanın haqsız olaraq erməni terrorçularını müdafiəsi, əslində, bəşəri həqiqətə xəyanətdir; insanlığa xəyanətdir. Bu hekayənin tərcümə edilmiş fransız oxucusuna çatdırılması yazıçı niyyətini tamamlaydı.

İnsan hissələri illüziya deyil, həyatdan gəlir və bəzən həyat hadisələrinə ən sət və düzgün qiymət verə bilər.

İsaxan bilərəkdən, ya bilməyərəkdən, bəlkə də, yazıçı intuisiyası ilə erməni terrorçularının tərəfini tutan məkrli Fransa siyasətinə də insani baxımından dəqiq və aydın cavab verib.

Bəlkə, həmin kolleksiyaçı xanım yaşayır... Bəlkə, elə bu hekayəni də görüb oxuyacaq...

"Ömürlük nisgil" hekayəsi də birinci şəxsin xatirəsi kimi qələmə alınıb. İnsan həyatında çoxlu hadisələr baş verir. Bunların bəzilərinə müəllif şirin xatirə kimi yaddaşına götürür, bəzilərinə isə acı təəssürat kimi xatırlayır. Əsərin qəhrəmanı birinci şəxsin dilindən deyildiyi kimi, "insanın yadında saxlamaq istədiyi, unuda bilmədiyi tanışlıqlar, əsəson, ona zövq verən tanışlıqlar olur. Mən isə, oxucum, heç unuda bilmədiyim, amma mənə zövq deyil, indiyə qədər mənəvi əziyyət verən bir tanışlıq haqqında danışmaq istəyirəm". Bir növ bu kiçik qeydlərlə müəllif oxucusunu danışacağı əhvalatı dinləmək üçün kökləyir.

Bəri başdan demək istəyirdim ki, İsaxanın nəsr yaradıcılığında Yeseninlə bağlı tədqiqatlarında və klassik rus poeziyasından tərcümələrində rus mənəvi mühitinin öyrənilməsi, təkcə öyrənilməsi yox, həm də müəyyən mənada mənimsənilməsi də hiss olunur. Rus nəsrinə məxsus ilk baxışdan soyuqqanlı bir təmkinlə izlənen sakit axarlı nəsr üslubu mənə elə gəlir ki, İsaxanın həvəslə öyrəndiyi, tədqiq etdiyi, mənimsədiyi rus ədəbiyyatından gələn təsirlərin nəticəsidir. Biz bu təsirləri təsirə düşmək yox, istedadın bəhrələnməsi kimi qəbul edirik.

İsaxan ilk gəncliyində proqramçı-mühəndis kimi Rusiyanın Ulyanovski şəhərindəki Mars Elmi-Tədqiqat İnstitutunda çalışıb. Rus mənəvi mühitinə yaxınlığın, doğmalığın, rus ədəbi-bədii sözlünə sevginin bir kökünü də biz onun həyatı ilə bağlı məqamlarda görə bilirik. Onun bəzi əsərlərində, o cümlədən, "Ömürlük nisgil" hekayəsində təsvir olunan əhvalatlarda avtobiografik sızıntıları duymamaq mümkün deyil.

Əhvalatı danışan birinci şəxs - yəni hekayənin qəhrəmanı rus təbiətinin sərtliyini və eyni zamanda bu sərtliyin yaratdığı cazibəni ifrata varmadan təqdim edir və oxucuda həyatın sərt üzünə belə xüsus rəğbət oyadır. Oxucu təbiətin sərtliyini görmək, duymaq, yaşamaq istədiyi kimi o təbiətdəki insanların mənəvi mühitinə də can atır. Kama çayı üzərindəki buzlu yolda tanış olan gənclər bir-birinə çox sıx bağlanırlar. Milliyyətə tatar olan Qalina ingilis dili müəlliməsidir və sanatoriyadakı orta məktəbdə işləyir. Üç yaşında bir uşağı var və ərinə ayrılıb. Buzlu çay üstündəki qar çığırında onları bir-birinə tatar şairi Zərif Bəşirinin (1888-1962) "Ay işığında" şeiri doğmalaşdırır. Düşünmək olar ki, müəllif burada ədəbiyyata müraciət etməklə cəmiyyətə çatdırır ki, ən çətin məqamlarda ədəbiyyat da səmimi ünsiyyət körpüsü ola bilər. Sonra onların arasında təklif haqqında diskussiya, müxtəlif psixoloji məqamların müzakirəsi olur. Beləliklə, əsərin qəhrəmanının, yəni əhvalatı danışan şəxsin sanatoriya müalicəsi başa çatana qədər onlar bərgə olurlar, çox doğmalaşırlar. Axır ki, həyatın bu zövqlü, qayğısız anları ötüb keçir. Ayrılıq məqamı çatır. Qalina Orxana tez-tez məktub yazır. Dostu da Ulyanovski şəhərindən Tarlova sanatoriyasına cavab məktubları göndirir.

Nəhayət, əsl sınaq mərhələsi başlayır. Orxan iş yerinə qaayır, yaşadığı, işlədiyi şəhərdə tanış olduğu gənc bir qızla ünsiyyət qurur. Və bu vaxt Qalina onun yanına gəlmək istədiyini bildirir. Lermontovun təbirincə desək, "zəmanəmizin qəhrəmanı" bir qədər çaşkın vəziyyətə düşür, ancaq Qalının gəlməyinə də etiraz etmir.

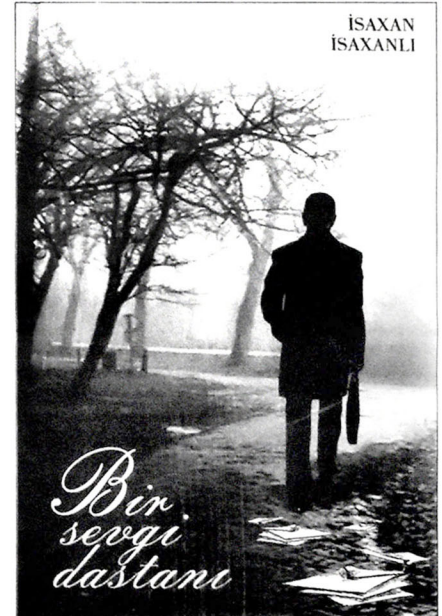
Qalina çox böyük həvəs və istəklə gəlmişdi. Təəssüf ki, öz dostundan bu istəyə qarşılığın onun arzuladığı qədər də olmadığını hiss edir. Və gəldiyi kimi də qaayır öz şəhərinə gedir. Sanki bundan sonra «zəmanəmizin qəhrəmanı» indi nəyi itirdiyini başa düşür. Onun qəlbində ölçüyəgəlməz bir nisgil baş qaldırır. Hətta yenidən tanış olduğu qıza da öz nisgili haqqında danışır. Və onunla da münasibətləri pozulur. Hisslərinin, duyğularının tələbi ilə gərgin anlar yaşayır. Və burada müəllif, əgər belə demək mümkünsə, yenə ədəbiyyata müraciət edir. Qalina gedərkən Aleksey Tolstoyun şeirlər kitabını onun üçün qoyub gedir, arasında da bir məktub: "Əzizim Orxan! Ümid edirəm ki, əzizim sözünə görə mənə qınamazsan. Gənc olmayan, isti ailə bucağına nail ola bilməmiş bir qadın bəzən atdığı addımlarını düzgün hesablaya bilmir. Gəlişimlə səni narahat etdiyim üçün mənə bağışlamamı rica edirəm. Xəbərsiz getdiyim üçün də mənə bağışla. Bunun hər ikimiz üçün xeyirli olacağını düşündüm. Poeziya vurğunu olduğumu bilirəm. Bu kitabı sənə gözəl, romantik bir gecədə bağışlamaq arzusu ilə gətirmişdim. Qismət deyilmiş. Hər halda bu hədiyyəni mənədən qəbul et. Sənə, bütün qəlbimlə, xoşbəxtlik arzu edirəm. Əlvida! Məni bir daha axtarma!" Hekayəti danışan birinci şəxs - Orxan Qalının arxasında çox gəzir, onu sonsuz səmimiyyətlə axtarmaqda davam edir, təəssüf ki, tapa bilmir. Və bu əbədi ayrılıq onun üçün nisgilə çevrilir.

İnsanlar heç nəyi - istər yaxşı, istərsə pis, hər hansı bir əməli unutmurlar. Bu və 7ya digər dərəcədə hər bir əmələ görə cavab qaytarmağa çalışırlar. Düşünürəm ki, bu əhvalatı oxucusuna yazmaq, dinləyicisinə danışmaq Orxan da Qalina qarşısındakı mənəvi borcunu qaytarmağa çalışıb. Bununla bildirmək istəyib ki, insanın səmimi hissələri çox qiymətli. Və o da Qalının səmimi hissələrinə heç vaxt biganə qala bilməzdi. Başqa sözlə, səmimi hissələri, duyğuları qiymətləndirmək insanlığa dəyər verməkdir.

Hekayə çox təsirli, yaddaqalandır. Mənə elə gəlir ki, hər kəs buna bənzər hadisəni öz həyatında yaşayıb, yaxud tanıdığı başqa birisinin həyatında müşahidə edib.

İsaxanın hekayələrində hiss etməyə çalışdığım avtobiografik sızıntıları xüsusi həssaslıqla diqqətimdə saxlayır, onun ayrı-ayrı hekayələrində bu sızıntıların davamını axtarıram.

Maraq üçün İsaxanın klassik rus poeziyasından tərcümələrinə bir də baxdım. Aleksey Tolstoydan da tərcümə vardı:

Bəli, bənzəmirəm başqa birinə,
Gah günəş kimiyyəni, gah da çən kimi.
Qəm də sevinc qədər yaraşır mənə
Qara paltar üstə qızıl zər kimi.

Yığışın, a dostlar, gülün, şənlənin,
Düşmən deyiləm mən kefə-damağa.
Amma imkan verin, bir az qəmlənim,
Gülməklə nə var ki, sizə çatmağa?!

Sanki müəllif şeirdəki lirik ovqatı öz hekayəsinə o qədər səmimi, o qədər duyğulu gətirib ki bu ovqatı oxucu da hiss edir, və həmin hissən təsiri ilə əsərdəki mühihi görmək, ona yetmək üçün can atır.

Mənə elə gəlir ki biz İsaxanı lirik yazıçı - insan hissələrinin, duyğularının tərcüməni kimi psixoloji dərinliklə baş vura bilən bir sənətkar kimi görürük. Onun hər bir qəhrəmanı cəmiyyətin bağrından qopmuş bir parçadır. Və o parçanın hər birində biz cəmiyyətin qəlb çırpıntılarını hiss edirik, duyuruq.

Həyat lövhələri də sənət əsəridir. İstər cəmiyyətlə bağlı olsun, istərsə də təbiətlə. Bu lövhələrin müəllifi Ulu Yaradandır. Yazıçı, yaxud rəssam, digər incəsənət adamları həmin lövhələri həyat qaynağından götürüb öz təəssüratlarından keçirməklə təzədən cəmiyyətə qayıtlar. İsaxan da istisna deyil, o, həyat lövhələrinin nəsrin güzgüsündə təqdim edir. Aldığımız təəssüratın nəticəsi olaraq deyirəm ki, o, istəyinə uğurla nail olub.

Bütün uğurların mayası sevgidir. İsaxanda insana sonsuz sevgi, onun taleyinə hədsiz diqqət var.